

Krzysztof Spruch
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

3 Korpus PSZ (sierpień – grudzień 1944 r.) – zarys prac organizacyjnych

Z początkiem sierpnia 1944 r. stacjonujące na Środkowym Wschodzie oddziały Polskich Sił Zbrojnych (dalej: PSZ) w zasadniczej części ujęte były organizacyjnie w ramach 3. Korpusu (tzw. II rzut Armii Polskiej na Wschodzie, dalej: APW), dowodzonego przez gen. dyw. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego oraz podległych mu również jako zastępcy dowódcy APW Jednostek Terytorialnych na Środkowym Wschodzie (tzw. III rzut APW)¹. Dowódca 3. Korpusu podlegał bezpośrednio nacelnemu wodzowi, nie pozostając w zależności służbowej od zachowującego tytuł dowódcy APW gen. dyw. Władysława Andersa². Pomimo, iż po przebazowaniu na kontynent europejski 2. Korpusu na Środkowym Wschodzie pozostały pododdziały przeważnie tyłowe – szereg pomniejszych jednostek wojskowych, dowództw broni i służb, dowództwa jednostek terytorialnych w Palestynie, Syrii, Iraku i w Egipcie – i to one weszły teraz w skład 3. Korpusu, to postępy wojsk alianckich we Francji, Włoszech, czy też w Grecji, zdawały się otwierać nowe możliwości rekrutacji. 3 Korpus formowano w przewidywaniu wykorzystania bojowego na kontynencie, stąd docelowo osiągnąć miał pełny etat zbliżony do etatu 2. Korpusu, zgodnie z planem rozbudowy PSZ. Jednostki Terytorialne na Środkowym Wschodzie miały pozostać na terenie

¹ Podział Armii Polskiej na Wschodzie (dalej: APW) na trzy rzuty nastąpił zgodnie z wytycznymi naczelnego wodza z dnia 25 listopada 1943 r., i miał związek z przewidywanym stopniowym przerzuceniem APW na kontynent europejski. Patrz: PSZ, t. 2, cz. 1, s. 837–839.

² W dniu 7 maja 1944 r. naczelny wódz, w rozwinięciu swoich wytycznych z 25 listopada 1943 r. o organizacji APW, wprowadził w życie rozdział między I rzutem APW (2 Korpus i Baza 2. Korpusu) a II i III rzutami APW (jednostki na Śr. Wschodzie). Dotychczasowe Dowództwo APW zostało przekształcone na Dowództwo Jednostek Wojska na Środkowym Wschodzie (dalej: JWSW), jako jednostka dyspozycyjna naczelnego wodza. Dowódcą JWSW mianowany został gen. dyw. Michał Karaszewicz-Tokarzewski, który zatrzymał tytuł zastępcy dowódcy APW, przy czym ustalała jego podległość w stosunku do dowódcy APW gen. dyw. W. Andersa. Z początkiem lipca 1944 r. nastąpiła decyzja naczelnego wodza użycia Dowództwa JWSW jako kadry mobilizacyjnej dla 3. Korpusu i w związku z tym zarządził on w dniu 3 lipca 1944 r. przemianowanie Dowództwa JWSW na Dowództwo 3. Korpusu. W skład 3. Korpusu weszły jednostki dotychczasowego zgrupowania dowództwa JWSW stanowiące II rzut APW. III rzut APW – Jednostki Terytorialne na Środkowym Wschodzie – stanowiąc część wyodrębnioną ze względu na przeznaczenie (miały pozostać na Środkowym Wschodzie do zakończenia działań wojennych) – podlegały gen. dyw. Karaszewiczowi-Tokarzewskiemu pozostając poza właściwym Ordre de Bataille (dalej: O.d.B.) 3. Korpusu.

Środkowego Wschodu aż do zakończenia działań wojennych, stanowiąc zaplecze dla wojsk walczących³.

W dniu 24 lipca 1944 r. naczelny wódz, w częściowej zmianie rozkazu z dnia 3 lipca 1944 r. zarządził zniesienie stanowiska generalnego kwatermistrza APW, mianując jednocześnie gen. bryg. Józefa Wiatra zastępcą dowódcy 3. Korpusu⁴. Tym samym rozkazem gen. Kazimierz Sosnkowski ustalił także strukturę organizacyjną oddziałów APW znajdujących się na obszarze Środkowego Wschodu, a podległych gen. dyw. Karaszewiczowi-Tokarzewskiemu. W ustalonym przez naczelnego wodza O.d.B. 3. Korpusu znalazły się:

- Dowództwo 3. Korpusu (zorganizowane wg etatów bryt.),
- 385 pluton łączności,
- 388 pluton radiotelegraficzny ciężki,
- Sekcja Szyfrów,
- 9 szwadron żandarmerii (Dowództwo i 3 plutony),
- pluton ochrony Dowództwa 3. Korpusu,
- Ośrodek Zapasowy,
- Ośrodek Zapasowy PSK,
- Wydział Oświaty,
- Wydział Propagandy i Kultury,
- Sekcja Wydawnicza 3. Korpusu,
- Wydział Dobrobytu Żołnierskiego ze Składnicą,
- Wydział Służby Kantyn 3. Korpusu ze Składnicą,
- szef Intendentury 3. Korpusu,
- Wydział Oszczędności Żołnierskich 3. Korpusu
- 341 pluton higieny,
- 342 sekcja przeciwmalaryczna,
- Sekcja Szpitalna (200 łóżek),
- Inspektorat Kontroli Technicznej,
- Dowództwo Oddziałów Zaopatrzenia i Transportu 3. Korpusu,
- 320 kompania transportowa PSK (o zmniejszonym etacie),
- 329 Składnica Zaopatrywania,
- Składnica Materiałowa 3. Korpusu,
- Sklep Oficerski,
- Czołówka Naprawcza typu „B”,
- Sąd Polowy,
- 101 Główna Poczta Polowa z Biurem Cenzury,
- Jedna Komenda Placu z dwoma Kier. Bud.,
- Komenda Uzupełnień nr 3,
- 10 kompania wartownicza,
- oficer łącznikowy przy GHQ MEF⁵.

³ Archiwum Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (dalej: IPMS), sygn. A.XI.67, t. 35, APW, 3 Korpusu i JWSW za czas od 1. I. 42 do 8. V. 45, k. 21–22, Sprawozdanie z organizacji i działalności WPSW.

⁴ IPMS, kol. 330, t. 13, Rozkaz Naczelnego Wodza L.dz. 952/Tj./Org./44 z dn. 24 VII 1944 r.

⁵ Tamże, załącznik nr 1 do rozkazu L.dz. 952/Tj./Org./44.

Równocześnie w O.d.B. Jednostek Wojska na Środkowym Wschodzie (dalej: JTSW) weszły:

- Dowództwo Jednostek Terytorialnych na Środkowym Wschodzie,
- Dowództwo Rejonu Terytorialnego Egipt,
- Dowództwo Szkół Junaków,
- Szkoły Junaków i Młodszych Ochotniczek,
- Stacja zborna z Kompanią Przejściową,
- 4, 6, 8 kompanie wartownicze,
- 10 szwadron żandarmerii (dowództwo i cztery plutony),
- 546 pluton łączności,
- Pluton Transportowy PSK z patr. rep.,
- Referat Propagandy i Kultury,
- Szpital Inwalidów z Sekcją szpitalną przy 41 Bryt. Szpit. Woj.,
- 15 Sąd Polowy z Aresztem Polowym,
- Więzienie Polskie w Jerozolimie,
- Obóz Dyscyplinarny w Latrun,
- 325 Składnica Zaopatrywania (Sekcja „A”),
- Oddział Pocztowy z Biurem Cenzury,
- Komenda Placu: Jerozolima z Kier. Rej. Bud., Tel Aviv z Kier. Rej. Bud., Barbara z Kier. Rej. Bud., Nazaret, Kair, Aleksandria, Teheran, Bagdad, Bejrut,
- Archiwum Wojskowe,
- Sklep Oficerski,
- Składnica Bagażowa 2. Korpusu,
- Dom Matki i Dziecka,
- Składnica Materiałowa⁶.

Ustalone przez naczelnego wodza O.d.B. zgrupowania dowódcy 3. Korpusu uwzględniało formacje już istniejące, przebywające na terenie Bliskiego Wschodu. Nie uwzględniono w nim 11 batalionów saperów kolejowych i 317 kompanii transportowej PSK, które ten sam rozkaz naczelnego wodza kierował do Włoch do dyspozycji dowódcy 2. Korpusu, a także jednostek już uprzednio zadysponowanych do transportu na kontynent czy też pozostających poza rozkazodawstwem gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego⁷.

Na podstawie wspomnianych rozkazów naczelny wódz gen. dyw. Karaszewicz-Tokarzewski w dniu 18 sierpnia 1944 r. zarządził oficjalne przemianowanie „Dowództwa Armii Polskiej na Wschodzie” na „Dowództwo 3. Korpusu”, nad którym objął dowództwo⁸. W skład 3. Korpusu weszła całość jednostek na Środkowym Wschodzie (dotychczasowe II i III rzuty APW), przy czym w stosunku do O.d.B. ustalonego rozkazem naczelnego wodza z dnia 24 lipca 1944 r. nastąpiły niewielkie zmiany. W O.d.B. 3. Korpusu dodano: Pluton Transportowy Dowództwa 3. Korpusu, Wydział Personalny, Wydział Adm. Rezerw, Biuro Pomocy RWiJW, Inspektorat PWSK, Biuro Dokumentów, Rezerwę personelu Sł. Ruchu,

⁶ Tamże, załącznik nr 2 do rozkazu L.dz. 952/Tj./Org./44.

⁷ Dotyczyło to np.: Szkoły Mechaników Lotniczych w Heliopolis i Ekspozytury „T”/„ESWU” w Jerozolimie (patrz dalej).

⁸ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 15, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 33/Tj./SD/44 z dn. 18 VIII 1944 r.

Sekcję Bezpieczeństwa 3. Korpusu oraz Biuro Rozrachunkowe. Ośrodek Zapasowy ujęto już jako Ośrodek Wyszukiwawczy-Zapasowy, analogicznie Ośrodek Zapasowy PWSK na Ośrodek Wyszukiwawczy-Zapasowy PWSK, a Czołówkę Naprawczą typu „B” jako 339 warsztat naprawczy. Sąd Polowy występował jako 13. sąd polowy. O.d.B. JTSW powiększono o Kompanię Roboczą i jedno Biuro Cenzury Wojskowej. Szpital Inwalidów z Sekcją szpitalną przy 41 Brytyjskim Szpitalu Wojskowym zastąpił 5 Szpital Wojenny (500 łóżek) z sekcjami: dla umysłowo chorych (200 łóżek), terapeutyczną (200 łóżek) i sanatoryjną dla gruźlików (w Syrii, 100 łóżek). Dom Matki i Dziecka występował jako Dom Przyszłych Matek. Ujęto z O.d.B. JTSW Referat Propagandy i Kultury i Obóz dyscyplinarny w Latrun⁹ (faktycznie funkcjonowały). Odpowiednie wnioski w kwestii uczynionych zmian w O.d.B. przedstawiono do decyzji naczelnego wodza korespondencją w dniu 20 sierpnia 1944 r.¹⁰

W rozkazie organizacyjnym oraz w wydanych tego samego dnia zarządzeniach dodatkowych¹¹ dowódca 3. Korpusu przewidywał 3 okresy pracy:

- okres skadrowania,
- okres rozwijania się w Korpus,
- okres operacyjny.

W okresie skadrowania gen. dyw. Karaszewicz-Tokarzewski zamierzał skoncentrować czynności na dowodzeniu bieżącym (Korpusem, JTSW, wszystkie sprawy polskie na terenie Środkowego Wschodu), wykonywaniu serwitutów na rzecz 2. Korpusu oraz na przygotowaniu własnego dowództwa do okresu rozwijania się w Korpus, poprzez opracowywanie etatów i rozkazów organizacyjnych, przygotowaniu wytycznych i programów wyszkolenia i planowanie kolejności formowania jednostek. W okresie rozwijania się w Korpus przewidywane było wprowadzenie w życie planów opracowanych w okresie skadrowania oraz dalsze szkolenie i doskonalenie dowództwa i tworzonych dowództw i jednostek do przyszłych zadań operacyjnych. W okresie operacyjnym planowano osiągnięcie gotowości operacyjnej dowództw i oddziałów. Przejście do poszczególnych faz organizacji uzależniano od napływu oficerów i szeregowych i sprzętu oraz postępów wyszkolenia.

Do końca sierpnia 1944 r. przeorganizowano Dowództwo APW/JWSW na Dowództwo 3. Korpusu (zatwierdzenie tymczasowych etatów nastąpiło 8 września). Ponadto 18 sierpnia – celem zapewnienia ochotniczkom PWSK w ciąży zakwaterowania, wyżywienia i umundurowania do chwili rozwiązania oraz załatwienia formalności zwolnienia z szeregów PWSK i przekazania pod opiekę Del. M.P. i O.S. – gen Karaszewicz-Tokarzewski zatwierdził organizację „Domu Przy-

⁹ Tamże.

¹⁰ IPMS, sygn. A.XI.62, t. 2, Radiogram Dcy 3 Korpusu do Nacz. Wodza L.dz. 38/Tjn./SD/44 z dn. 20 VIII 1944 r.; IPMS, kol. 330/13, Pismo Dcy 3 Korpusu do Szefa Sztabu Nacz. Wodza L.dz. 26/Tj./Łącz./44 z dn. 20 XIII 1944 r.

¹¹ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 35/Tj./SD/44 z dn. 18 VIII 1944 r.

szłych Matek”, wchodzącego w skład JTŚW¹². 26 sierpnia – w przewidywaniu nowych zadań organizacyjno-wyszkoleniowych, związanych z organizacją – dowódca 3. Korpusu zarządził przemianowanie Ośrodka Zapasowego Armii na Ośrodek Wyszkoleniowo-Zapasowy 3. Korpusu (OWZ) oraz przeorganizowanie go w składzie:

- Dowództwo OWZ
- Ośrodek Wyszkolenia Oficerów (OWO)
- Ośrodek Wyszkolenia Broni (OWBr.)
- Ośrodek Wyszkolenia Służb (OWS)
- Stacja Zborna
- Kompania Wartownicza Robocza. Jako termin nowej organizacji została ustalona data 3 września 1944 r.¹³.

29 sierpnia – w związku z potrzebami służby wartowniczej gen. Karaszewicz-Tokarzewski zarządził organizację 10 kompanii wartowniczej z zasobów OWZ w terminie do 10 września 1944 r., czasowo w składzie dowództwo i 2 plut. wart.¹⁴. Również jeszcze w sierpniu 1944 r. do obozu w Quassasin (Egipt) przesunięto z Palestyny Biuro Dokumentów APW (z Jerozolimy) oraz 325 Składowicę Zaopatrywania (z Barbary do 2. Korpusu we Włoszech odesłano Sekcję Wydawniczą APW i Biuro Oszczędności Żołnierza APW¹⁵).

Z początkiem września 1944 r. prace organizacyjne nabrały tempa. 4 września 1944 r. gen. dyw. Karaszewicz-Tokarzewski wyznaczył zadania organizacyjno-wyszkoleniowe dla podległych oddziałów w poszczególnych fazach rozwoju Korpusu¹⁶. Okres skadrowania (dwa do trzech miesięcy) podzielony na dwa etapy wypełnić miały:

I etap: 1 września – 16 września 1944 r.:

- podstawowe szkolenie istniejących jednostek Korpusu,
- zestawienie posiadanych specjalistów w ramach Korpusu,
- podział oficerów i szeregowych na grupy według przydatności /specjalizacji/.

II etap – od 18 września 1944 r.:

- szkolenie istniejących oddziałów i służb Korpusu do zadań, do jakich zostały sformowane,
- szkolenie instruktorów (ofic. i szereg.) na stażach w sztabach, szkołach i kursach bryt., OWZ i 2. Korpusu, przy wykorzystaniu maksymalnej ilości miejsc,
- rozplanowanie programu wyszkolenia na okres rozwijania w Korpus.

Podstawowymi zadaniami wyszkoleniowymi dowódca 3. Korpusu obarczył:

- Oddział Operacyjno-Wyszkoleniowy – wykłady wiedzy ogólnej ze wszystkich działów, broni i służb; indywidualne ćwiczenia taktyczne na mapie i w terenie; ćwiczenia

¹² IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 19/Tj./Org./44 z dn. 18 VIII 1944 r.

¹³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 55/SD/Tj./44 z dn. 26 VIII 1944 r.

¹⁴ Tamże, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 52/Tj./SD/44 z dn. 29 VIII 1944 r.

¹⁵ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Meldunek sytuacyjny z 1 września 1944 r., Dtwo 3 Korpusu, L.dz. 118/Tj./SD/44 z dn. 13 IX 1944 r.; tamże, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1.IX.1944 r., Dtwo JTŚW, L.dz. 1095/Tjn./Og./Org./44 z dn. 8 IX 1944 r.

¹⁶ IPMS, sygn. A.VIII.6, t. 10, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 1190/Tj./Op./Wyszk. z dn. 4 IX 1944 r.

- aplikacyjne; ćwiczenia szkieletowe całego Sztabu Korpusu; przygotowanie map, materiałów kancelaryjnych i kreślarskich;
- Kwatermistrz – przygotowanie wstępne do ćwiczeń kwatermistrzowskich w formie wykładów; taktyczne ćwiczenia kwatermistrzowskie na mapie i w terenie; zestawienie na podstawie organizacji, zapotrzebowań personalnych oficerów i szeregowych wg specjalności dla całości Korpusu; opracowanie planu przyjęcia i rozdziału napływających żołnierzy łącznie z planem pracy K.U. nr 3 i przygotowaniem materiałów ewidencyjnych; przeszkolenie wszystkich oficerów Sztabu w jeździe samochodowej;
 - Oddział Organizacyjny – tabele sztabowe oparte o etat angielskiego korpusu wojennego, jako podstawa do ćwiczeń taktycznych; opracowanie stałych instrukcji dla Dtw Korpusu wspólnie z Szefem Oddz. Op. Wyszcz.; wprowadzenie doświadczeń 2. Korpusu; ostateczne zestawienie i dostosowanie etatów do potrzeb;
 - Ośrodek Wyszczoleniowo-Zapasowy - wyszkolenie własnej obsady etatowej, uzupełniając braki wyszkolenia oficerów i szeregowych; wyszkolenie maksimum nadwyżki z obecnych stanów (poza pokryciem etatowym) do zadań instruktorskich w okresie rozwijania w Korpus; uruchomienie kursów taktycznych broni i służb, które OWZ. był w stanie prowadzić przy posiadanej kadrze we wszystkich ośrodkach szkoleniowych OWZ; wytypowanie oficerów i szeregowych na kursy brytyjskie;
 - Ośrodek Wyszczoleniowo-Zapasowy PWSK - szkolenie ochotniczek PSWK w kierunku fachowym i ogólnowojskowym, poprzez szkolenie nowych kadr ochotniczek w ramach grup służbowych PSWK oraz doskonalenie już przeszkolonych ochotniczek w oddziałach¹⁷.

We wrześniu 1944 r. zorganizowano/zreorganizowano i zatwierdzono etaty kolejnych pododdziałów podległych dowódcy 3. Korpusu. 6 września – dla kontynuowania prac wydawniczych dla jednostek podległych Dowództwu 3. Korpusu i Dtwu JTSW – dowódca Korpusu zatwierdził nową organizację Sekcji Wydawniczej 3. Korpusu, podporządkowanej szefowi Samodz. Oddz. Opieki nad Żołnierzem¹⁸. 8 września – w uzupełnieniu powyższego rozkazu organizacyjnego z dnia 18 sierpnia 1944 r. – dowódca Korpusu zatwierdził tymczasowe etaty: Dowództwa 3. Korpusu (oparty na bryt. etacie) oraz komórek o własnych etatach, które nieobjęte etatem dowództwa wchodziły w jego skład na okres skadrowania i rozwijania się – szefostwa Intendentury, szefostwa Sł. Kantyn, Wydziału Prop. i Kultury, Wydział Dobrobytu Żołnierza, Biura Pomocy RWiJW, Wydziału Personalnego Oficerów, Wydziału Adm. Rezerw, Inspektoratu PWSK, oficera dla spraw żywienia¹⁹: Jednocześnie (8 września) otrzymały rozkazy organizacyjne i etaty pododdziały Dowództwa 3. Korpusu: Pluton Ochrony Dowództwa 3. Korpusu, przydzielony do Kwatery Głównej Dowództwa 3. Korpusu²⁰, Sekcja Bezpieczeństwa 3. Korpusu, podległa szefowi Wydziału Informacyjnego Dowództwa 3. Korpusu²¹, Pluton Transportowy Dowództwa 3. Korpusu, podległy Kmdtowi Kwatery Głównej Dowództwa 3. Korpusu²².

¹⁷ Tamże.

¹⁸ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 72/Tj./SD/44 z dn. 6 IX 1944 r.

¹⁹ Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 88/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

²⁰ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 16, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 82/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

²¹ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 85/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

²² IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 16, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 86/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

Ponadto w tym samym dniu gen. dyw. Karaszewicz-Tokarzewski zarządził reorganizację żandarmerii, wydzielając – jako podległe służbowo i fachowo dowódcy Żandarmerii 3. Korpusu – Dowództwo 9 Szwadronu Żandarmerii (z trzema plutonami) oraz – podległe służbowo i fachowo Szefowi Żandarmerii JTSW – Dowództwo 10 Szwadronu Żandarmerii (z czterema plutonami). Organizacja ta wchodziła w życie z dniem 1 października 1944 r.²³. Nakazał również przeorganizowanie Czołówki Naprawczej Typu „B” na 339 Warsztat Naprawczy – podległy służbowo Kwatermistrzowi przez Szefa SWEM, fachowo Szefowi SWEM – w terminie do dnia 16 października 1944 r.²⁴.

18 września dowódca 3. Korpusu zarządził uruchomienie w Palestynie Sklepu Oficerskiego JTSW²⁵. W dniu następnym gen. Karaszewicz-Tokarzewski zarządził organizację funkcji oficera do spraw wyżywienia, podległego bezpośrednio kwatermistrzowi korpusu oraz zorganizowanie Szkoły Kucharskiej, podległej służbowo OWZ, fachowo oficerowi do spraw wyżywienia²⁶ oraz – celem zapewnienia żołnierzom i ochotniczkom PWSK dogodnych warunków wykorzystania zarządzona została organizacja sezonowego Obozu Wypoczynkowego w Ismaili (nad jeziorem Kanału Sueskiego)²⁷.

22 września – w związku z przejęciem z dniem 15 września 1944 r. przez Referat Informacyjny Dowództwa JTSW z Ekspozytury „T” Oddz. Inf. Wyw. Sztabu Naczelnego Wodza (dalej: SNW) agend KW obronnego na terenie Środkowego Wschodu, dowódca Korpusu 22 września 1944 r. zarządził nową organizację placówek KW: nr 12 w Jerozolimie, nr 15 w Tel-Awivie, nr 17 w Kairze i nr 18 w Aleksandrii. Kierownikowi Referatu Informacyjnego Dowództwa JTSW zostały podporządkowane pod każdym względem placówki w Palestynie (nr 12 i nr 15). Nadto wobec rozszerzenia zakresu pracy KW obronnego etat Referatu Informacyjnego Dowództwa JTSW został powiększony. Pozostałe placówki KW podlegały służbowo dowódcy Rej. Teryt. Egipt, a fachowo szefowi Wydziału Informacyjnego Dowództwa 3. Korpusu²⁸.

27 września dowódca 3. Korpusu zatwierdził wchodzące w życie z dniem 1 października 1944 r. nowe zasady organizacyjne Biura Dokumentów 3. Korpusu²⁹. Według nowej organizacji szef Biura Dokumentów 3. Korpusu podlegał szefowi Samodz. Oddz. Opieki nad Żołnierzem Dowództwa 3. Korpusu. 28 września gen. Karaszewicz-Tokarzewski zatwierdził organizację Komendy Placu przy Dowództwa 3. Korpusu, podległej służbowo kmntowi garnizonu³⁰. Ponadto we

²³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 83/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

²⁴ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 16, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 84/Tj./SD/44 z dn. 8 IX 1944 r.

²⁵ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 130/Tj./SD/44 z dn. 18 IX 1944 r.

²⁶ Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 131/Tj./SD/44 z dn. 19 IX 1944 r.

²⁷ Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 138/Tj./SD/44 z dn. 19 IX 1944 r.

²⁸ Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 143/Tj./SD/44 z dn. 22 IX 1944 r.

²⁹ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 16, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 154/Tj./SD/44 z dn. 27 IX 1944 r.

³⁰ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 153/Tj./SD/44 z dn. 28 IX 1944 r.

wrześniu odesłano do 2. Korpusu we Włoszech szefostwo Służby Kantyn³¹. Zmiany w dyslokacji wewnętrznej ograniczyły się do przesunięcia Składnicy Materiałowej JTSW z m. Sarafand do m. Barbara (19 września). Z dniem 28 września zlikwidowany został Junacki Obóz Wypoczynkowy w Cedrach (Syria /Liban/)³².

W związku z przewidywanym odejściem do Włoch 317 Kompanii Transportowej PWSK dowódca 3. Korpusu w dniu 6 października 1944 r. zarządził organizację 320 Kompanii Transportowej PWSK, w składzie: dowództwo, trzy plutony transportowe, jeden pluton zapasowych kierowczyń i pluton warsztatowy. Do czasu uzupełnienia kompanii ochotniczkami do pełnych stanów etatowych trzeci pluton transportowy posiadać miał obsadę męską. Jako termin zakończenia organizacji wyznaczono dzień 15 stycznia 1945 r.³³

7 października 1944 r. w Sztapie 3. Korpusu odbyła się odprawa oficerska w sprawie uzgodnienia O.d.B. 3. Korpusu w I fazie rozwijania się i omówienia sposobu realizacji tej fazy³⁴. Po przedyskutowaniu sposobu realizacji I fazy ustalono jako propozycje do decyzji dowódcy uzupełnione O.d.B. 3. Korpusu (dywizja piechoty, brygada pancerna, jednostki korpuśne) opracowane przez szefa Oddz. Sł. Sztabu ppłk. Władysława Rogulskiego. Szacunki te, dające razem liczbę 1210 oficerów i 16 432 szeregowych, odnosiły się tylko do pierwszej fazy organizacji Korpusu. Przyjmowano, iż dla pełnej organizacji zapoczątkowanej formacji potrzeba będzie minimum około 25 tys. żołnierzy. Tymczasem stany osobowe żołnierzy będących w dyspozycji gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego z początkiem października 1944 r. sięgały liczby 4644 żołnierzy (w całym okresie istnienia 3. Korpusu nie przekroczyły liczby 4800 żołnierzy³⁵). W tej sytuacji jednym z głównych zadań Dowództwa 3. Korpusu stało aktywne działanie na rzecz uzyskania możliwości uzupełnień, do czego drogę zdawały się otwierać postępy wojsk alianckich na kontynencie. Liczono na napływ ochotników spośród Polonii z wyzwanych państw Europy Zachodniej i Bałkanów oraz dezertów i jeńców Polaków z armii niemieckiej. Jeszcze z początkiem października 1944 r. wydawało się, iż możliwe będzie uzyskanie poważnej liczby uzupełnień z terenu Grecji, gdzie wg szacunków Sztabu Nacz. Wodza znajdowało się około 10 tys. Polaków z armii niemieckiej³⁶. 13 października otrzymano depeszę szefa SNW nakazującą zorganizowanie Stacji Zbornej „Grecja” i przejęcie całej ewakuacji przez dowódcę

³¹ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Meldunek sytuacyjny z 1 października 1944 r., Dtwo 3 Korpusu, L.dz. 203/Tj./SD/44 z dn. 14 X 1944 r.

³² Tamże, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1.X.1944 r., Dtwo JTSW, L.dz. 1095/33/Tjn./Og./Org./44 z dn. 6 X 1944 r.

³³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 168/Tj./SD/44 z dn. 6 X 1944 r.

³⁴ IPMS, sygn. A.XI.62, t. 2, Odprawa dn. 7 X 44 w sprawie uzgodnienia O. de B. 3. Korpusu w I fazie rozwijania się i omówienie sposobu realizacji I fazy.

³⁵ Stany ewidencyjne 3 Korpusu /raporty dla Nacz. Wodza/: IPMS. sygn. A.VIII.4, t. 4, 5, L.dz. 143/Og./Tjn./44 z dn. 25 VIII 1944 r. /na dzień 1 VIII 1944 r./; L. dz. 431/Og./Tjn./44 z dn. 27 IX 1944 r. /na dzień 1 IX 1944 r./; L. dz. 598/Og./Tjn./44 z dn. 19 X 1944 r. /na dzień 1 X 1944 r./; L. dz. 757/Og./Tjn./44 z dn. 21 XI 1944 r. /na dzień 1 XI 1944 r./.

³⁶ IPMS, sygn. A.XI.VIII, t. 15, Depesza L.dz. 5198/B.S. z dn. 5 X 1944 r. /gen. bryg. Kopański do płka dypł. Ludwiga, Oficera Łącznikowego przy AFHQ Algier/.

3. Korpusu³⁷ (uzyskała gotowość 15 października). W międzyczasie zaczęły piętrzyć się trudności w wykonaniu otrzymanego zadania, za sprawą brytyjskich władz wojskowych, które zapewne wobec decyzji politycznych hamowały możliwości poważniejszej rozbudowy PSZ. W takich okolicznościach usilne starania Dowództwa 3. Korpusu o uzyskanie potrzebnych uzupełnień, czynione jeszcze z początkiem listopada 1944 r., zakończyły się fiaskiem³⁸.

Poza wspomnianymi wyżej staraniami Dowództwa 3. Korpusu o uzyskanie uzupełnień praca organizacyjna szła nadal w kierunku wyszkolenia i reorganizacji formacji już istniejących oraz realizowania dalszych serwitutów w stosunku do 2. Korpusu. Najistotniejsze zmiany zaszły w organizacji Służby Zdrowia. I tak – dla potrzeb 3. Korpusu – 16 października – celem leczenia chorych żołnierzy i ochotniczek PWSK nie wymagających leczenia dłuższego niż 7 dni oraz chorych czekających na transport do szpitali wojennych dowódca 3. Korpusu zarządził zorganizowanie Garnizonowej Izby Chorych (20 łóżek), podzielonej na 2 oddziały: 10 łóżek w rejonie OWZ dla szeregowych i 10 łóżek w rejonie OZ PWSK dla ochotniczek PWSK³⁹. 21 października gen. Karaszewicz-Tokarzewski nakazał utworzenie 7 Szpitala Wojennego (na 200 łóżek), wydzielając go organizacyjnie ze składu 5 Szpitala Wojennego. 7 Szpital Wojenny podczas pobytu 3. Korpusu na Środkowym Wschodzie pracować miał w ramach 5 Szpitala Wojennego i nie stanowił odrębnej jednostki ewidencyjnej i gospodarczej. Organizację 7 Szpitala Wojennego powierzono kmdtowi 5 Szpitala Wojennego do dnia 10 listopada 1944 r. (w formie elaboratu organizacyjnego, umożliwiającego wydzielenie go w każdej chwili z 5 Szpitala Wojennego)⁴⁰. Dla potrzeb JTSW – 25 października dowódca 3. Korpusu nakazał reorganizację 5 Szpitala Wojennego (b. Szpital Inwalidów) według nowego etatu, w składzie: Komenda Szpitala, oddziały chorych – Oddział Wewnętrzny (100 łóżek), Oddział Chirurgiczny (50 łóżek), Oddział Gruźliczy (150 łóżek) z Sekcją Gruźliczą (100 łóżek) w Bhandoun (Liban), Oddział Psychiatryczny, Pracownie oraz Kompania Uzdrawieńców (200 łóżek). Nowa organizacja szpitala obowiązywała z dniem 10 listopada 1944 r.⁴¹. 30 października nakazana została reorganizacja Polskiej Sekcji (200 łóżek) przy 22 Hinduskim Szpitalu Wojennym. Jej zadaniem było leczenie żołnierzy oddziałów podległych dowódcy JTSW. Reorganizację miano zakończyć do dnia 10 listopada 1944 r.⁴². Ponadto w zakresie Służby Zdrowia z dniem 17 października 1944 r. na terenie podległym dowódcy 3. Korpusu zarządzona została organizacja Wojskowego Korpusu Sióstr Służby Zdrowia⁴³.

³⁷ Tamże, Depesza L.dz. 5288/B.S. z dn. 11 X 1944 r. /gen. bryg. Kopański do gen. bryg. (sic!) Tokarzewskiego/.

³⁸ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Ewakuacja Polaków z Grecji.

³⁹ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 220/Tj./SD/44 z dn. 16 X 1944 r.

⁴⁰ IPMS, sygn. A.VIII.4, t. 16, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 240/Tj./SD/44 z dn. 21 X 1944 r.

⁴¹ Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 266/Tj./SD/44 z dn. 25 X 1944 r.

⁴² Tamże, Rozkaz Dcy 3. Korpusu L.dz. 275/Tj./SD/44 z dn. 30 X 1944 r.

⁴³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 24, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 50/SD/44 z dn. 17 XI 1944 r.

W październiku 1944 r. wyjaśniono także kwestię numeracji plutonów żandarmerii: w 9 Szwadronie Żandarmerii były to plutony nr 11, 12 i 13, w 10 Szwadronie Żandarmerii plutony nr 4, 5, 6 i 7⁴⁴ oraz zakończono (z dniem 15 października) organizację Placówek KW nr 12 w Jerozolimie, nr 15 w Tel-Awivie, nr 17 w Kairze i nr 18 w Aleksandrii⁴⁵. Na rozkaz brytyjskich władz wojskowych – zarządzenie H.Q. Palestine No. Q/370/4 z dnia 4 października 1944 r. – nastąpiły zmiany w dyslokacji oddziałów na terenie Palestyny, zakończone z 31 października. Z Jerozolimy do Rehovoth przesunięte zostały: Dowództwo JTSW, 15 Sąd Polowy, Dowództwo 10 Szwadronu Żandarmerii z jednym plutonem (pluton nr 4), 546 pluton łączności (etapowy), Kier. Rej. Bud. Jerozolima, Oddział Pocztowy APW, Biuro Cenzury Wojskowej nr 109, Dowództwo 4 kompanii wartowniczej (dwa plutony), Sklep Oficerski JTSW, a z Barbary przesunięta została do Rehovoth Komenda Placu Barbara, z jednoczesnym przemianowaniem na Komendę Placu Rehovoth. Z dniem 31 października utworzony został posterunek żandarmerii przy Komendzie Placu Jerozolima. W ramach serwitutów dla 2. Korpusu wysłano do 2 Włoch 317 Kompanię Transportową PWSK⁴⁶.

Według stanu z dnia 1 listopada 1944 r. organizacja i dyslokacja oddziałów gen. dyw. Karaszewicza-Tokarzewskiego była następująca:

3 Korpus

- Dowództwo 3. Korpusu m.p. Quassasin;
- Szefostwo Intendencji m.p. Quassasin;
- Szefostwo Służby Kantyn m.p. Quassasin;
- Samodzielny Oddział Opieki nad Żołn. m.p. Quassasin: Wydział Propagandy i Kultury m.p. Quassasin; Wydział Dobrobytu Żołn. m.p. Quassasin; Biuro Pomocy R.W. i J.W. m.p. Quassasin; Wydział Oświaty m.p. Quassasin;
- Wydział Personalny Oficerów m.p. Quassasin;
- Inspektorat PWSK m.p. Quassasin;
- Oficer do spraw Wyżywienia m.p. Quassasin;
- Oficer Łącznikowy przy GHQ MEF m.p. Kair;
- Pluton Ochrony Dłtwa 3. Korpusu m.p. Quassasin;
- Pluton Transportowy Dłtwa 3. Korpusu m.p. Quassasin;

Służba Informacyjna:

- Biuro Dokumentów m.p. Quassasin;
- Sekcja Bezpieczeństwa m.p. Quassasin;
- Biuro Cenzury Wojskowej nr 53 m.p. Quassasin;

Piechota:

- 10 Kompania Wartownicza m.p. Quassasin;
- 7 Kompania Wartownicza m.p. Quassasin;

Łączność:

- 385 Pluton Łączności m.p. Quassasin;
- 388 Pluton Radiotelegr. Ciężki /bez 2 radiostacji/ m.p. Quassasin;

⁴⁴ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L. 237/Tj./SD/44 z dn. 18 X 1944 r.

⁴⁵ Tamże, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1.XI.1944 r., Dłtwo JTSW, L.dz. 1431/Tjn./Og./Org./44 z dn. 9 XI 1944 r.

⁴⁶ Tamże, Meldunek sytuacyjny z dn. 1 listopada 1944 r., Dłtwo 3 Korpusu, L.dz. 340/Tj./SD/44 z dn. 13 XI 1944 r.

- Sekcja Szyfrów m.p. Quassasin;

Żandarmeria:

- 9 Szwadron Żandarmerii /11, 12 i 13 Plut. Żand./ m.p. Quassasin;

Służba Zdrowia:

- 341 Pluton Higieny;
- 342 Sekcja Przeciwmalaryczna;
- Garnizonowa Izba Chorych (20 łóżek);

Służba Zaopatrywania i Transportu (SZiT):

- Dowództwo Oddz. Zaop. i Transp.;
- 320 Kompania Transp. PWSK: Dowództwo Komp.; trzy plutony transp. (dwa PWSK); pluton zapasowy kierowczyń; pluton warsztatowy;
- 329 Składnica Zaopatrywania;
- 325 Składnica Zaopatrywania;
- Szkoła Kucharska 3. Korpusu;

Służba Materiałowa:

- Sklep Oficerski 3. Korpusu;
- Składnica Materiałowa 3. Korpusu;

Służba Warsztatowo-Naprawcza (SWN):

- Inspektor Kontroli poj. mech.;
- 329 Warsztat Naprawczy;

Służba Sprawiedliwości:

- 13 Sąd Polowy z więzieniem polowym m.p. Quassasin;

Ośrodki Szkolne:

- Ośrodek Wyszakoleniowo Zapasowy m.p. Quassasin;
- Ośrodek Wyszakoleniowo Zapasowy PWSK m.p. Quassasin;

Służba Pocztaowa:

- 101 Gł. Poczta Polowa m.p. Quassasin;

Służba Komunikacji:

- 11 Baon Sap. Kolej. M.p. El-Kantara;
- Rezerwa Personalna Sł. Ruchu m.p. Quassasin;

Różne:

- Sekcja Wydawnicza m.p. Jerozolima;
- Biuro Rozrachunkowe m.p. Rehovoth;
- Komenda Placu przy Dtwie 3. Korpusu (nr 262) m.p. Quassasin;
- Kier. Rej. Bud. m.p. Quassasin;
- Kier. Rej. Bud. m.p. Quassasin;
- Kier. Rej. Bud. m.p. El- El-Kantara;
- Komenda Uzupełnień nr 3 m.p. Quassasin;
- Składnica Materiałowa Wydz. Dobrob. Żołn. m.p. Quassasin;
- Obóz Wypoczynkowy 3. Korpusu m.p. Ismaila.

JTSW

Dowództwa:

- Dtwo JTSW m.p. Rehovoth;
- Dtwo Rej. Teryt. Egipt m.p. Kair;

Służba Informacyjna:

- Placówka KW nr 12 m.p. Jerozolima;
- Placówka KW nr 15 m.p. Tel-Aviv;
- Placówka KW nr 17 m.p. Kair;
- Placówka KW nr 18 m.p. Aleksandria;
- Biuro Cenzury Wojskowej nr 102 m.p. Kair;

- Biuro Cenzury Wojskowej nr 109 m.p. Rehovoth;

Piechota:

- 4 Kompania Wartownicza m.p. Rehovoth;
- 6 Kompania Wartownicza m.p. Rehovoth;
- 8 Kompania Wartownicza m.p. Latrun;

Łączność:

- 546 Etap. Pluton Łączności m.p. Rehovoth;
- Żandarmeria;
- 10 Szwadron Żandarmerii;
- Dowództwo 10 Szw. Żand. m.p. Rehovoth;
- 4 Plut. Żand. m.p. Rehovoth;
- 5 Plut. Żand. m.p. Tel-Aviv;
- 6 Plut. Żand. m.p. El-Mughar;
- 7 Plut. Żand. m.p. Cairo (Kair);

Służba Zdrowia:

- 5 Szpital Wojenny (1 200 łóżek) m.p. El-Kantara;
- Polska Sekcja przy 22 Hind. Szpit. Woj. (200 łóżek) m.p. Kfar-Bilu;

Służba Materiałowa:

- Sklep Oficerski JTSW m.p. Rehovoth;
- Składnica Materiałowa JTSW m.p. Rehovoth;

Służba Sprawiedliwości:

- 15 Sąd Polowy z aresztem polowym m.p. Rehovoth;

Służba Poczta:

- Oddział Pocztowy JTSW m.p. Rehovoth;
- Szkoły Junaków i Mł. Ochotn.
- Dtwo Szkół Junaków m.p. Barbara;
- Junacka Szkoła Kadetów m.p. Barbara;
- Junacka Starsza Szkoła Powszechna m.p. Barbara;
- Junacka Młodsza Szkoła Powszechna m.p. Nazaret;
- I Junacka Szkoła Mechaniczna m.p. Tel-El-Kebir;
- II Gimnazjum Mechaniczne m.p. Kiryat-Motzkin;
- III Junacka Szkoła Mechaniczna m.p. Kiryat-Motzkin;
- IV Junackie Gimnazjum Mechaniczne m.p. Sarafand;
- Szkoła Rzemieśniczo-Ogrodnicza m.p. Sarafand;
- V Junacka Szkoła Mechaniczna m.p. Beit-Nabala;
- Junacka Szkoła Łączności m.p. Maadi;
- Komenda Szkół Mł. Ochotn. m.p. Nazaret;
- Gimnazjum i 2 Licea m.p. Nazaret;
- Gimnazjum Kupieckie m.p. Nazaret;
- Szkoła Powszechna m.p. Nazaret;
- Ośrodek Uzdrawieńców m.p. Tyberiada;

Różne:

- Stacja Zborna JTSW m.p. Rehovoth;
- Archiwum i Muzeum Polowe nr 2 m.p. Tel-Aviv;
- Komenda Placu Rehovoth m.p. Rehovoth;
- Komenda Placu Nazaret m.p. Nazaret;
- Komenda Placu Bejrut m.p. Bejrut;
- Komenda Placu Kair m.p. Kair;
- Komenda Placu Aleksandria m.p. Aleksandria;
- Komenda Placu Jerozolima m.p. Jerozolima;

- Komenda Placu Tel-Aviv m.p. Tel-Aviv;
- Komenda Placu Teheran m.p. Teheran;
- Komenda Placu Bagdad m.p. Bagdad;
- Kier. Rej. Bud. Rehovoth m.p. Rehovoth;
- Kier. Rej. Bud. Tel-Aviv m.p. Tel-Aviv;
- Kier. Rej. Bud. Barbara m.p. Barbara;
- Kier. Rej. Bud. Nazaret m.p. Nazaret;
- Składnica Bagażowa APW m.p. Rehovoth;
- Więzienie Polskie Jerozolima m.p. Jerozolima;
- Redakcja „Biuletynu Codziennego APW” m.p. Jerozolima;
- Placówka Łącznikowa przy RTO Cairo m.p. Kair;
- Placówka Łącznikowa przy RTO El-Kantara;
- Placówka Łącznikowa przy RTO Rehovoth⁴⁷.

Listopad 1944 r. przyniósł znaczne pogorszenie w sytuacji organizacyjnej 3. Korpusu, wobec wzrastających serwitutów w stosunku do 2. Korpusu we Włoszech oraz decyzji ze SNW, odcinającej 3 Korpus od uzupełnień. W dniach 10 i 14 listopada gen. Karaszewicz-Tokarzewski monitował SNW o przysłanie z Francji 5–8 tys. ludzi na organizację choćby kadr 3. Korpusu, w podobnej treści był „półprywatny” list gen. bryg. Wiatra do gen. bryg. Kopańskiego z dnia 15 listopada⁴⁸. 21 listopada otrzymano odpowiedź, iż zasoby uzupełnień z Francji są w całości przeznaczone dla potrzeb rozbudowy PSZ w Wielkiej Brytanii i 2. Korpusu we Włoszech, u uzupełnienia dla 3. Korpusu „w obecnej fazie nie są przewidywane”⁴⁹. Z chwilą ustalenia, że 3 Korpus uzupełnień nie otrzyma, stało się rzeczą jasną, że dalsze jego istnienie jest mocno zachwiane.

W tych warunkach praca organizacyjna skupiała się przede wszystkim na realizacji zadań związanych z wyszkoleniem, realizowanych przede wszystkim w OWZ i OWZ PWSK, wg wytycznych Oddziału Operacyjno Wyszukoleniowego Korpusu wydanych w dniu 10 listopada 1944 r.⁵⁰. Szkolenie żołnierzy 3. Korpusu obejmowało szkolenie oficerów Dowództwa 3. Korpusu, szkolenie na kursach własnych i brytyjskich oficerów, szeregowych i ochotniczek PWSK oraz szkolenie ogólne jednostek Korpusu. Szkolenie oficerów Dowództwa Korpusu polegało na przygotowaniu teoretycznym, ćwiczeniach aplikacyjnych na mapie, stole plastycznym i w terenie oraz na stażach w odpowiednich komórkach Dowództwa 2. Korpusu – względnie w jego jednostkach. W zakres przygotowania teoretycznego wchodziła seria wykładów i zajęć, celem których było ogólne przygotowanie oficerów do prac w poszczególnych komórkach Dowództwa Korpusu (działy:

⁴⁷ Zestawienie na podstawie: O.d.B. 3 Korpusu i JTSW wg stanu na 1 XI 1944 r. (tabele), L.dz. 300/Tj./SD/44 z dn. 8 XI 1944. IPMS, A.VIII.5, t. 20; O. De B. Polskich Sił Zbrojnych, 3 Korpus i Jednostki Terytorialne, stan z dnia 1.XI.1944 (schematy), IPMS, A.XI.62, t. 2.

⁴⁸ IPMS, kol. 330, t. 13, Pismo Zcy Dcy 3 Korpusu do Szefa Szt. N.W. L.dz. 205/Adj./ZD/Tj./44 z dn. 15 XI 1944 r.

⁴⁹ IPMS, sygn. A.XI.8, t. 15, Rozkaz Szefa Sztabu Nacz. Wodza [L.dz.] 1954/Tjn./Org./44 z dn. 20 XI 1944 r.

⁵⁰ IPMS, sygn. A.VIII.6, t. 10, Rozkaz Oddz. Op. Wyszuk. 3 Korpusu pt.: „Szkolenie ofic., szer. i och. 3 Korpusu”.

organizacja armii brytyjskiej, saperski, art. pol. i plot. lekkiej i ciężkiej. funkcjonowanie sztabów w polu, służba mat, służba zaop. i transp., służba zdrowia, służba warszt.-naprawcza). Przygotowanie teoretyczne kończyły egzaminy lub repetycje, przeprowadzane komisyjnie. Ćwiczenia aplikacyjne (przygotowywane) i staże w 2. Korpusie planowano rozpocząć w miesiącu grudniu. W jednostkach OWZ trwały zorganizowane kursy własne. Żołnierze 3. Korpusu uczestniczyli także w kursach i stażach organizowanych w formacjach brytyjskich. Szkolenie ogólne jednostek Korpusu organizowały: Kwatera Główna (dla plutonu ochrony sztabu i plut. transp., komp. administracyjnej i komp. sztab. PWSK), 320 Kompania Transportowa (szkolenie specjalizacyjne i ogólne w dziale zaop. i transp.), 339 Warsztat Naprawczy (dla junaków, absolwentów Junackich Szkół Mechanicznych) i Batalion Piechoty OWZ (dwie komp. strzel. o stanie 150 szereg.)⁵¹.

7 listopada 1944 r. po zatwierdzeniu przez władze brytyjskiego etatu Stacji Zbornej JTSW dowódca 3. Korpusu nakazał jej reorganizację (w terminie do 25 listopada), wg nowej organizacji: Komendy Stacji Zbornej, Kompanii Przejściowej, Plutonu PWSK i Rezerwy Personalnej dowódcy JTSW⁵². W tym samym dniu, jako organ wykonawczy szefa Sł. Kantyn, została zorganizowana Hurtownia Sł. Kantyn 3. Korpusu ze Składnicą Mat. Dobr. Żołn., której zadaniem było odbieranie, magazynowanie i rozprowadzanie towarów nabytych bądź otrzymanych w formie darów⁵³. Trwała reorganizacja 5 Szpitala Wojennego i Kompanii Uzdrawieńców⁵⁴. Z dniem 30 listopada przekazano pod opiekę Delegata M.P. i O.P. „Dom Przyszłych Matek” w Tel-Aviv, skreślając tą jednostkę z O.d.B. JTSW⁵⁵.

W grudniu 1944 r. nastąpił kres istnienia 3. Korpusu. Ulegając naciskom brytyjskich czynników wojskowych szef SNW 5 grudnia zarządził zmianę nazwy „Dowództwo 3. Korpusu” na „Dowództwo Jednostek Wojska na Środkowym Wschodzie”, a Prezydent Rzeczypospolitej zwolnił gen. dyw. Karaszewicza-Tokarzewskiego ze stanowiska dowódcy 3. Korpusu, pozostawiając go w dyspozycji MON:

Gen. Tokarzewski. Depesza Nr. 6005 z Londynu (do wiadomości gen. Wiatr). War Office zażądał ode mnie zniesienia Dtwa 3. Korpusu. Uwzględniając ten postulat zostaje Dtwo 3. Korpusu przemianowane na Dtwo Jednostek Wojsk na S.W. (H.Q. Polish Forces – M.E.). W związku z tym Pan Prezydent zwolnił z dniem 5.XII.44 Pana Generała ze stanowiska Dcy 3. Korpusu i przeniósł Go do dyspozycji Ministra O.N., który pozostawia na razie Pana Generała na S.W. Pełniącego obowiązki Dcy Jednostek Wojsk na S.W. Pan Prezydent mianował gen. Wiatra. W najbliższych dniach odleci na S.W. gen. Zając by na miejscu zorientować się

⁵¹ Tamże.

⁵² IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 280/Tj./SD/44 z dn. 7 XI 1944 r.

⁵³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 320/Tj./SD/44 z dn. 7 XI 1944 r.

⁵⁴ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1 grudnia.1944 r., Dtwo JTSW, L.dz. 1431/27/Tj./Og./44 z dn. 8 XII 1944 r.

⁵⁵ Tamże; Meldunek sytuacyjny z dnia 1 grudnia 1944 r., Dtwo 3 Korpusu, L.dz. 432/Tj./SD/44 z dn. 14 XII 1944 r.

w najbardziej celowej organizacji poszczególnych instytucji i jednostek wojskowych na tamtejszym terenie – Szef Szt. N.W.-6005/8020⁵⁶.

Gen. Tokarzewski.-Wobec zmian organizacyjnych i wyłonionej niemi konieczności likwidacji 3. Korpusu, jestem zmuszony zwolnić Pana Generała z Jego Dowództwa. Przydzielając Pana Generała do dyspozycji Ministra Obrony Narodowej, przesyłam Panu szczere podziękowanie i wyrazy uznania za dotychczasową pracę Pana w Kraju, tak pełną poświęcenia przy organizacji Armii Krajowej, – a później poza Krajem nad organizowaniem Polskich Sił Zbrojnych w Związku Sowieckim i na Bliskim Wschodzie. Łączę też osobiście serdeczne pozdrowienia –Władysław Raczekiewicz-6006⁵⁷.

Zdanie dowództwa Korpusu przez gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego nastąpiło 24 grudnia, wobec faktu, iż od 5 grudnia przebywał on w podróży służbowej (w 2 Korpusie) i odnośny rozkaz szefa SNW dotarł do niego dopiero po powrocie do Quassasin w dniu 22 grudnia⁵⁸. Nowa organizacja PSZ na Środkowym Wschodzie wchodziła w życie z dniem 1 stycznia 1945 r.⁵⁹.

W grudniu 1944 r. nastąpiły jeszcze zmiany w organizacji i dyslokacji:

- z dniem 5 grudnia – zostały przesunięte z El-Mughar do Rehovoth Stacja Zborna JTSW i 6 plut. żand.⁶⁰;
- 6 grudnia – w związku z rozkazem MON przemianowano „Archiwum APW” na „Archiwum i Muzeum Polowe nr 2”⁶¹;
- 13 grudnia – zlikwidowany został Obóz Dyscyplinarny „Latrun”⁶². W związku z likwidacją Obozu w Latrun w tym samym dniu została zreorganizowana podległa Dcy JTSW 8 Kompania Wartownicza, poprzez uzupełnienie z personelu zlikwidowanego Obozu Disc. Latrun (w terminie do 30 grudnia)⁶³. Z dniem 20 grudnia 8 Kompanię Wartowniczą (bez 2 plutonu) przesunięto z Latrun do Rehovoth⁶⁴.

Do 2. Korpusu we Włoszech odesłano Składnicę Bagażową APW (w składzie etatowym, wyjechała na nowe m.p. 22 grudnia) i Biuro Rozrachunkowe APW (26 grudnia)⁶⁵.

3 Korpus, jednocześnie organizując się i szkoląc wykonywał także szereg świadczeń na rzecz walczącego we Włoszech 2. Korpusu. I tak: w dziale transpor-

⁵⁶ IPMS, sygn. A.VIII.3, t. 3, P.2965. Radiogram z Cairo, otrz.: 7.XII. g. 21.40, rozszyfrowano 7.12. g. 23.00.

⁵⁷ IPMS, kol. 330, t. 13, P.7980. Radiogram z Londynu, odebrano 6.12. g. 21.15, rozszyfrowano 7.12. g. 10.15.

⁵⁸ IPMS, kol. 329, Radiogram nr 2311, Gen. Karaszewicz-Tokarzewski do Szefa Sztabu Naczelnego Wodza, datowany. 23 XII 1944 r.

⁵⁹ Tamże, Rozkaz Tajny Dtwa 3. Korpusu nr 10 z dn. 22 XII 1944 r.

⁶⁰ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 27, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1 stycznia 1945 r., Dtwo JTSW, L.dz. 47/4/Tj./OgOrg./44 z dn. 8 I 1945 r.

⁶¹ Tamże; Meldunek sytuacyjny z dnia 1 stycznia 1945 r., Dtwo JWSW, L.dz. 25/Tj./Org./45 z dn. 12 I 1945 r.

⁶² IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 23, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 430/Tj./SD/44 z dn. 13 XII 1944 r.

⁶³ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 20, Rozkaz Dcy 3 Korpusu L.dz. 405/Tj./SD/44 z dn. 13 XII 1944 r.

⁶⁴ IPMS, sygn. A.VIII.5, t. 27, Miesięczny meldunek sytuacyjny z dnia 1 stycznia 1945 r., Dtwo JTSW, L.dz. 47/4/Tj./OgOrg./44 z dn. 8 I 1945 r.

⁶⁵ Tamże, Meldunek sytuacyjny z dnia 1 stycznia 1945 r., Dtwo JWSW, L.dz. 25/Tj./Org./45 z dn. 12 I 1945 r.

tu tylko w okresie 17 sierpnia – 17 grudnia 1944 skierowano do Włoch jako uzupełnienia dla 2. Korpusu 380 oficerów, 1027 szeregowych, 111 ochotniczek oraz 234 samochodów. W tym samym czasie przyjęto transporty urlopowanych żołnierzy 2. Korpusu w liczbie 278 oficerów, 459 szeregowych i 54 ochotniczki oraz transporty żołnierzy rannych i inwalidów do Wielkiej Brytanii w liczbie 20 oficerów, 585 szeregowych i 20 ochotniczek. Ponadto do prac wykonywanych na potrzeby 2. Korpusu należały:

- w dziale Służby Zdrowia – kompleksowa opieka nad skierowanymi na Śr. Wschód żołnierzami 2. Korpusu wymagającymi leczenia szpitalnego, ambulatoryjnego lub sanatoryjnego, szkolenie siostr PCK na potrzeby 2. Korpusu i uzupełnianie braków, szkolenie 22 studentów medycyny, farmakologii i stomatologii na Uniwersytecie w Bejrucie;
- w zakresie administracji personalnej – wszelkie sprawy ewidencyjne żołnierzy 2. Korpusu w okresie ich pobytu na terenie Śr. Wsch (chorzy i ranni, urlopowani, zwolnieni z WP), a także przesyłanie organom PCK list poległych i rannych żołnierzy 2. Korpusu oraz przyjmowanie, administrowanie i przekazywanie Konsulowi RP w Jerozolimie depozytów po poległych, zmarłych i zaginionych;
- w dziale zaopatrzenia i materiałowym – dostarczanie do 2. Korpusu materiałów biurowych (maszyny do pisania, papier, druki itp.), a także materiałów mundurowych i wyposażenia osobistego. Z zakresu Służby Kantyn – wysyłanie do 2. Korpusu zapotrzebowanych towarów zakupionych na rynku prywatnym;
- w zakresie działu Dobrobytu Żołnierza – wysyłanie paczek dla rannych, pośrednictwo w dostarczaniu paczek i darów, kontraktowanie i kierowanie do Włoch personelu dobrobytu żołnierza, wyposażenie materiałowe domów wypoczynkowych dla 2. Korpusu na terenie Włoch, utrzymywanie kontaktu z centralnymi organami Czerwonego Krzyża, YMCA, YWCA, SPKD oraz załatwianie u tych organów potrzeb 2. Korpusu. Do obowiązków Biura Pomocy R.W. i J.W. 3. Korpusu należało prowadzenie wszystkich czynności opieki nad rodzinami wojskowymi dla całości wojsk w basenie Morza Śródziemnego⁶⁶.

Wytyczne naczelnego wodza kierowały uwagę dowódcy 3. Korpusu na zagadnienia łączące się ze sprawami ludności polskiej na terenie Środkowego Wschodu, a które były także przedmiotem troski przedstawiciela Rządu RP na Środkowym Wschodzie. Wśród ludności polskiej przebywającej na Środkowym Wschodzie znajdowała się znaczna ilość rodzin żołnierzy i fakt ten nakładał na Dowództwa 3. Korpusu obowiązek zaopiekowania się nimi. W strukturze organizacyjnej 3. Korpusu istniało Biuro Pomocy Rodzinom Wojskowym i Jeńcom Wojennym, do którego zadań należało m.in. organizowanie wsparcia dla polskich uchodźców. Biuro dysponowało kwotami pieniężnymi, pochodzącymi z dobrowolnych składek żołnierzy 2. Korpusu i 3. Korpusu, z których wypłacano stałe zasiłki miesięczne dla rodzin wojskowych oraz doraźne – w wyjątkowych sytuacjach. Posyłano także paczki do rodzin pozostających w Rosji Sowieckiej oraz do obozów jeńców w Niemczech.

⁶⁶ IPMS, sygn. A.VIII.4, t. 6, Zestawienie świadczeń wykonywanych przez 3 Korpus na rzecz 2. Korpusu, L. 1044/tjn./kwat. z dn. 20 XII 1944 r.